

Kroniek   A. Bas en P.L. Storm

Kerkorde-rijp?

De tweede editie van de Werkorde

Een tweede editie van de Werkorde is verschenen. Met een bijbehorend dik toelichtend rapport. Voordat de generale synode de Werkorde als ‘kerkorde in eerste lezing’ aan de classes gaat voorleggen, is er een tussenstap ingelast. De kerken krijgen eerst nog de kans kennis te nemen van de nieuwe editie en desgewenst te reageren.

Kerken opnieuw aan zet

Die nieuwe editie verschilt namelijk in zo veel opzichten van de vorige (er zijn weinig artikelen helemaal onveranderd gebleven), dat de GS vond dat de kerken gelegenheid hoorden te krijgen om daar kennis van te nemen en op te reageren. Te prijzen valt dat de GS de kerken zo maximaal mogelijk betrekken wil in de gigaklus die dit project is. Minder te spreken zijn we over de tijd die daarvoor gegund wordt. Op papier is dat een halfjaar, en dat is al niet zo veel. In de praktijk is het natuurlijk veel korter aangezien de termijn die op 15 december afloopt, half juni is ingegaan. Met andere woorden: vlak voor de zomermaanden, waarin kerkenraden niet plegen te vergaderen. Veel kerkenraden zullen dus pas op hun septembervergadering (tussen alle drukte door die het opstarten van een nieuw kerkelijk seizoen geeft) gezien hebben dat er een nieuwe editie van de Werkorde (verder WO) te bestuderen valt. Daar zien we in de drie resterende maanden niet zo veel van terechtkomen.

Te omvangrijk

Daar komt bij dat we, na kennisneming van deze tweede editie en het erbij horende omvangrijke rapport, er te meer van overtuigd zijn geraakt dat we als kerken met een operatie bezig zijn die ongezond omvangrijk is. In ons themanummer van vorig jaar oktober is daar al een aantal opmerkingen over gemaakt. Niet eerder hebben de kerken zo grootscheeps en over-all de KO niet maar geüpdatet, maar compleet nieuw opgezet. Dat moeten we overigens de desbetreffende deputaten niet allereerst aanrekenen, maar wel onszelf als kerken die dit laten gebeuren. Het is onderhand zo’n stroom veranderingen, aanpassingen, nieuwe voorstellen, veranderde of geschrapte bepalingen etc., dat het overzicht moeilijk te houden is. Voor vele kerkenraadsleden zal het zelfs niet echt inhoudelijk allemaal te behappen en op zijn merites te beoordelen zijn. Dat geeft het proces iets verlamdends. Of het levert gepeuter op in details. Of het bevordert onbedoeld een sfeer die toch al dreigend is in ons kerkelijk leven: ‘Wat kan mij het schelen, al die regels, plaatselijk trekken we ons plan wel.’

Maar goed, we willen onszelf dit als kerken kennelijk toch aandoen, want (in ieder geval tot nu toe) is er geen synode die fors pas op de plaats maakt. Al zou dat komende zomer alsnog kunnen gaan gebeuren. Het komt ons voor, dat de kerken daarmee zelfs een dienst zou worden bewezen. Voor een operatie van zo’n omvang met zo veel totaal verschillende wijzigingsvoorstellen op kerkrechtelijke uitgangspunten en praktijken (die soms eeuwen doordenking en uitkristallisering achter zich hebben) zou je als kerken meer tijd moeten nemen. Als je inderdaad al voor zo’n over-all aanpak wilt blijven kiezen. Langer zou je je ook met elkaar moeten bezinnen op onderliggende vraagpunten als: wat voor karakter wil je dat je kerkverbandelijk leven eigenlijk heeft? Wat voor visie op het kerkelijk leven en op wat ‘gemene zaak’ van de kerken gezamenlijk hoort te zijn, en op wat de kerk is en haar grenzen

zijn etc., is dragend onder onze KO? Zeker nu de onderlinge visies daarop nogal zijn gaan verschillen binnen onze kerken.

Hoe groot moet een KO zijn?

De nieuwe editie is wel wat korter uitgevallen dan de vorige, maar nog altijd diverse keren groter dan de KO die we gewend waren. In het themanummer van vorig jaar is er door ds. Van der Jagt terecht op gewezen dat de korte KO van vroeger ook een wat vertekend beeld gaf, gezien al de regelingen die eromheen gegroeid waren. Nu worden meer zaken uit aparte regelingen en synodebesluiten in de KO zelf geïntegreerd. Daar is iets voor te zeggen. Tegelijk waarschuwde hij voor het gevaar van ‘een zekere verstijving’ van het kerkelijke leven. KO-bepalingen zijn immers minder gemakkelijk te wijzigen dan een besluit of een regeling. Daar komt bij, dat het er niet op lijkt dat de voorgestelde uitgebreidere KO werkelijk tot gevolg heeft, dat daarmee drastisch gesnoeid is in het pakket regelingen en besluiten *buiten* de KO. Integendeel. Voortdurend wordt in de WO verwezen naar aparte generale regelingen. Ook naar heel wat die nog gemaakt moeten gaan worden! Kortom, zowel de omvang van de KO als die van het pakket generale regelingen is hard aan het groeien. En is dat wel zo wenselijk?

Wat de lengte van de WO en bijbehorende regelingen betreft, hebben we de indruk dat dit ook veroorzaakt wordt doordat de WO de neiging vertoont om te streven naar een tamelijk complete beschrijving van het kerkelijke leven. Terwijl de kerkordes op het stramien van de aloude DKO wat nuchterder en selectiever durfden te zijn en zich veelal beperkten tot hoofdregels voor wat de taken en verantwoordelijkheden zijn van ambtsdragers en kerkelijke vergaderingen. De vraag blijft of voor de oudere, soberder aanpak toch niet nog steeds veel te zeggen is.

Het streven naar een kerkordelijke beschrijving van zo veel mogelijk aspecten van het kerkelijk leven verraadt zich ook in het feit dat de WO nogal veel statement-achtige artikelen, een soort minipreekjes kent, of hoe je ze ook wil noemen (C1, C13,1, E1.1 e.v.a.). Daarin wordt dan beschreven wat je bijvoorbeeld van de gemeenteleden bijbels gezien zou mogen verwachten. Deputaten hechten daar nogal aan, contra de kritiek die daarop al gekomen is na de verschijning van de eerste editie. Het zou het zakelijke en geestelijke mooi aan elkaar verbinden (Inl. H.23). En toegegeven, veel kwaad kunnen die artikelen niet. Maar toch blijft mistig wat ze in een KO moeten en hoe het zit met het toepassen en handhaven ervan.

Omgang met kritiek

Bij de verschijning van WO-1 was één ding meteen duidelijk: deputaten hadden zich niet beperkt tot een aanpassing van de bestaande kerkorde, maar kwamen met een geheel nieuwe kerkorde. Het hoeft daarom ook geen wonder te heten, dat hun voorstellen veel tongen hebben losgemaakt en dat er ook in kritische zin op gereageerd is. Toch lijkt het soms wel, alsof deputaten daardoor verrast zijn en er ook niet altijd even goed raad mee weten.

Wie kennis heeft genomen van wat er publiekelijk over WO-1 gezegd en geschreven is en vervolgens WO-2 en de daarbij behorende toelichting leest, komt tot de ontdekking dat bepaalde kritiek deels onbesproken blijft en deels op weinig overtuigende wijze wordt weerlegd. We willen dat duidelijk maken aan de hand van enkele kritische noten die in *Nader Bekeken* zijn gekraakt met betrekking tot onderdelen van WO-1. Daarmee bestrijken we nog maar een klein deel. Wie bijvoorbeeld de moeite neemt het rapport van deputaten te leggen naast het boekje dat vorig jaar over de WO verscheen van de hand van dr. Wilschut (*De Werkorde nagerekend*, Zwaag 2010), ontdekt hoe er best vaak op details met aanmerkingen

gerekend is door deputaten, maar dat juist kritiek op hoofdlijnen regelmatig niet alleen niet gehonoreerd is (wat hun goed recht is) maar ook niet of nauwelijks besproken wordt. Dat heeft als ontmoedigend effect dat je als criticus van WO-1 de neiging zou hebben om je aanmerkingen nog maar eens een keer in te dienen op WO-2. Terwijl deputaten nu juist in hun rapport benadrukken dat ze hopen dat de reactieronde op WO geen ‘herhaling van zetten’ oplevert na de reacties op WO-2 (Inl. D.10).

Onbedoeld

‘Helaas is er in een aantal reacties geen recht gedaan aan Werkorde 1 en de expliciete toelichting daarbij.’ Het klinkt wat verongelijkt, dit zinnetje uit de toelichting van deputaten op het in WO-2 ‘gereserveerde’ artikel B7. In WO-1 hadden deputaten als artikel B7 een bepaling opgenomen waarin het ambt van diakenen ook voor de zusters van de gemeente werd opengesteld, en enkele scribenten hebben daarin aanleiding gezien voor een discussie over ‘vrouw en ambt’.

Nu hadden deputaten daarbij inderdaad expliciet opgemerkt dat een dergelijke discussie niet hun bedoeling was. Maar roep je die zelf niet op, als je als deputaten met je voorstellen zozeer voor de muziek uitloopt? In ons themanummer is op grond van een uitlating van deputaten zelf betoogd, dat ze met hun voorstellen op dit punt handen en voeten hebben proberen te geven aan de opvatting die professor Van Bruggen heeft verdedigd in zijn boek *Ambten in de apostolische kerk*. Tegelijk is de vraag gesteld waarom deputaten uitgerekend deze opvatting hebben gekozen, en of hun poging wel zo geslaagd is te noemen.

Omdat deputaten de (bredere) discussie over ‘vrouw en ambt’ nadrukkelijk niet wensen te voeren, laten ze bovengenoemde vragen ook onbesproken. Enerzijds is dat begrijpelijk, anderzijds ook jammer. Want genoemde vragen gingen niet alleen over de meer principiële discussie of de zusters ook toegelaten kunnen worden tot het (diaken)ambt, maar ook over de vraag of de manier waarop deputaten de visie van professor Van Bruggen in WO-1 vorm hebben willen geven, wel zo geslaagd is te noemen.

Samen vergaderen

Daar komt nog iets bij. (Onder meer) om de vrouwelijke diaken mogelijk te maken, willen deputaten de diaken op zo groot mogelijke afstand van de kerkenraad zetten. Een van de manieren waarop dat in Werkorde 1 gebeurde, was door een einde te maken aan het samen vergaderen van ouderlingen en diakenen. Krachtens artikel 37 van de huidige kerkorde is het de kerkenraad in kleine gemeenten toegestaan om altijd samen met de diakenen te vergaderen. WO-1 wilde daaraan een einde maken.

Ook hierbij zijn in *Nader Bekeken* de nodige vragen gesteld. Want breng je daarmee kleine gemeenten niet nodeloos in de problemen? En: als het werkelijk ongewenst is dat diakenen deelnemen aan zaken van opzicht en tucht, waarom wordt ook in WO-1 de talstelling van ouderlingen en diakenen dan nog steeds toevertrouwd aan de kerkenraad met diakenen? Want is dat dan wel helemaal consequent?

In WO-2 is er op dit punt het nodige veranderd. Artikel B32.2 schrijft nu voor: ‘indien in een kleine gemeente minder dan drie diakenen zijn, wonen een of meer ouderlingen de diaconievergaderingen bij met adviserende stem.’ Tegelijk is het uitdrukkelijk niet de bedoeling dat diakenen op hun beurt dan ook de kerkenraadsvergaderingen bij gaan wonen. En dat dan ‘niet vanwege enige geringschatting van (het ambt van) de diakenen, maar vanwege de onderscheiden aard van de ambten volgens B5 en B6: uitsluitend het

ouderlingencollege is nu eenmaal belast met de regering van de gemeente. Verschil moet en mag er zijn.’

Dit is een goed voorbeeld van een weinig overtuigende argumentatie. Want als diakenen niet belast mogen worden met ouderlingenwerk, dan mogen ouderlingen toch ook niet belast worden met diakenwerk? En dan moet je dat toch ook consequent doorvoeren? Bijvoorbeeld door de diakenen op de ‘brede kerkenraadsvergadering’ ook geen stem meer te geven in de talstelling van ouderlingen en diakenen.

Kerkelijke huwelijksbevestiging

Een ander punt waarop de argumentatie van deputaten weinig overtuigend is, is het punt van de kerkelijke huwelijksbevestiging. WO-1 maakte ook de kerkelijke bevestiging van het huwelijk tussen een belijdend lid van de gemeente en een dooplid of lid van een andere kerkgemeenschap mogelijk. Mits de kerkenraad voldoende waarborgen aanwezig acht voor een christelijk huwelijk en gezinsleven.

In ons blad is erop gewezen dat dit een breuk betekent met de onder ons tot nog toe gangbare praktijk, en is gevraagd om nadere onderbouwing en argumentatie. In hun toelichting op WO-2, waarin de gewraakte bepaling vrijwel onveranderd is blijven staan, komen deputaten met een nadere verantwoording. Gesteld wordt, dat de bepaling aansluiting zoekt bij de praktijk binnen de Gereformeerde Kerken van vóór 1944 en dat hun voorstel daarom geen breuk betekent met het bestaande kerkrecht.

Het merkwaardige bij dit alles is echter dat deputaten de argumentatie voor de praktijk waarmee ze willen breken, bijvallen. ‘Terecht,’ zo schrijven ze in hun toelichting, ‘werd erop gewezen dat de belofte om in het huwelijk te leven volgens het evangelie vraagt om een voor heel het leven afleggen van zo’n belofte.’ Oftewel, eerst belijdenis doen en dan pas trouwen. Maar als dat ‘terecht’ is, waarom breken deputaten dan met die praktijk?

1 Korintiërs 7

Een punt van discussie vormt ook de kerkelijke bevestiging van een huwelijk tussen een belijdend lid van de gemeente en een lid van een andere kerkgemeenschap. Ook een dergelijke huwelijksbevestiging is mogelijk, mits er voldoende waarborgen zijn voor een christelijk huwelijk en gezinsleven. Deputaten verdedigen dit voorstel, door erop te wijzen dat kerkleden en kerkenraden een duidelijke vuistregel nodig hebben.

Nu valt daar misschien inderdaad het nodige voor te zeggen, maar de vraag is of ze déze vuistregel nodig hebben. Want op grond van deze bepaling moet het huwelijk tussen een belijdend lid en een lid van om het even welke andere kerkgemeenschap kerkelijk bevestigd worden. ‘Minimumvoorwaarde is dat tenminste een van beiden belijdend lid is, vgl. 1 Korintiërs 7:14. Door het woord “christelijk” wordt benadrukt dat het niet gaat over huwelijken die men niet in het geloof sluit.’

Het blijkt dus inderdaad de bedoeling van deputaten te zijn dat als één van beide partners belijdend lid is, het niet meer uitmaakt of de ander dooplid is of lid van om het even welke andere christelijke kerkgemeenschap dan ook. Maar waarom ze zich daarvoor op 1 Korintiërs 7:14 beroepen, blijft onduidelijk. Want daar is toch zeker sprake van een huwelijk met een ongelovige? En ook: het gaat daar toch over een huwelijk dat al bestaat? Maar hoe kun je daarmee dan het aangaan van een huwelijk met een dooplid of een lid van een andere kerkgemeenschap verdedigen? Want dan betreft het toch juist wél een gelovige?!

Verduidelijking

Toch zijn er ook wel degelijk punten waarop deputaten hun bedoelingen hebben verduidelijkt. Zo is in *Nader Bekeken* geschreven over artikel D11.1, waarboven in WO-1 als kopje nog ‘tolerantie’ stond. Deputaten schrijven daarover in hun toelichting op WO-2, dat dit opschrift blijkens sommige reacties het misverstand opriep dat het bewuste artikel een ontsnappingsclausule zou zijn om aan kerkelijke tucht te ontkomen. Daarom staat er nu ‘afwijkende opvattingen’ boven, en verklaren deputaten uitdrukkelijk dat ze expliciet aandacht hebben willen vragen voor het feit dat tucht ook over de leer kan gaan. Tegelijk is het wel zo, dat (ook in *Nader Bekeken*) als belangrijk bezwaar tegen de inhoud van het bewuste artikel is ingebracht, dat de kerken in 1914 hebben uitgesproken dat er alleen dan van ‘tolerantie’ sprake kan zijn als het om niet-fundamentele leerstukken gaat. WO-1 daarentegen liet die belangrijke beperking weg, en in WO-2 is dat helaas niet veranderd.

De regel van Matteüs 18

In het themanummer van ons blad was ook uitvoerig aandacht gevraagd voor het hoofdstuk over de tucht in de WO. Want ook in dat hoofdstuk (D) zijn de verschillen met de huidige KO regelmatig groot. In een apart artikel was aandacht gevraagd voor het wegvallen in de WO van het aloude onderscheid tussen verborgen en openbare zonden, en in verband daarmee de toepassing van de zogeheten regel van Matteüs 18.

Dat wegvallen hadden deputaten maar zeer summier beargumenteerd in hun toelichting op WO-1. Ze hebben dat wegvallen gehandhaafd in WO-2. Dan word je uiteraard nieuwsgierig naar de motivatie daarvoor. Er waren bij deputaten tenslotte uitgebreide tegenargumenten ingebracht. Niet alleen in ons blad, maar ook door Wilschut in zijn boekje. Maar weer zijn deputaten heel summier. Het is nuttig om hun complete toelichting (D2) eens te citeren:

‘In de MvT1 is al gezegd waarom het onderscheid tussen “geheime” en “openbare” zonden niet terugkomt. Dat niet iedereen onze argumentatie deelt, was te verwachten. Maar het verbaast wel dat dit door sommigen als een principiële zaak wordt gezien, die bovendien wordt gekoppeld aan Matt. 18: zonder de beperking tot de “geheime zonden” zou Matteüs 18 ten onrechte worden toegepast.

De ruimte is te beperkt om hier breed op in te gaan. Wij menen dat dit ook niet nodig is en volstaan met de verwijzing naar de gereformeerde belijdenis. In antw. 85 HC wordt onbekommerd Matteüs 18 toegepast, zonder dat er ook maar iets is te merken van beperking tot de zgn. “geheime zonden”.’

Deze laconieke manier waarop alle aangedragen argumenten genegeerd worden is toch wel frustrerend. Onder andere in ons blad is aandacht gevraagd voor het breed argumenterende onderwijs van prof. J. Kamphuis, die aansluit bij een lange gereformeerde traditie (ooit ook nog uitvoerig verdedigd door deputaat ds. K. Harmannij in zijn *Wegwijs in de kerkorde*, Barneveld 1990, p. 108v). En dat allemaal met een vlot beroep op het kort typerende en belijdende antwoord 85 HC. Terwijl dat antwoord oorspronkelijk uit de pen is gekomen van mensen die het onderscheid tezelfdertijd kenden en hanteerden. Nota bene ook bij de uitleg van deze zondag 31! Geen wonder, zij waren ook daarin leerlingen van Calvijn. Men leze bijvoorbeeld Zacharias Ursinus, *Het Schatboek* (dl. 2, Dordrecht 1978, p. 174 en 182). Het onderscheid werd bovendien niet alleen verdedigd met beroep op Matteüs 18, maar ook op 1 Timoteüs 5:20. Dat over dit punt opeens de ruimte van deputaten te beperkt is om zich nader te verantwoorden, terwijl die ruimte regelmatig wel gemaakt wordt voor veel pietepetueriger kwesties, komt wel wat erg willekeurig over.

Er is meer, veel meer

Zo zouden we kunnen doorgaan. In het themanummer van ons blad is op veel andere punten uit het hoofdstuk over de tucht ingegaan. Heel wat vragen en kritiek, zeker met betrekking tot het nut van de duidelijk gestructureerde tuchtweg zoals we die nu kennen (en die in de WO wordt losgelaten) en het onderscheid tussen belijdende leden en doopleiden, kunnen ook weer tegen WO-2 ingebracht worden.

In dat nummer was ook kritisch gereageerd door ds. C. van Dijk op het artikel over de facultatieve rouwdiensten. Zijn kritiek (en die van anderen) heeft erin geresulteerd dat dit artikel (C4.4) weer verdwenen is. Maar ook het huidige kerkordeartikel 71 KO (dat rouwdiensten *niet* zullen worden belegd) keert wat deputaten betreft niet terug. Er is alleen een nieuw artikel C14.4 opgenomen: ‘De kerk is met Woord en gebed rond het sterven van een gemeentelid aanwezig.’ Een artikel van een toch wel uitzonderlijk ‘opendeurgehalte’ en een voorbeeld van de ‘minipreekjes’ waarover eerder in dit artikel geschreven is. Ondertussen is en blijft dus de rouwdienst met het voorstel van deputaten facultatief en ter plaatse uit te maken en te beslissen. Deputaten stellen in hun rapport dat in algemene overtuigende gevallen kerkdiensten bij een begrafenis ook kunnen vallen onder C4.2 (‘het houden van de kerkdiensten op andere dagen, in bijzondere situaties of voor bijzondere groepen wordt in de vrijheid van de kerken gelaten’). Daarmee blijft een hoop van de praktische vragen en kritiek op wat de eerste editie voorstelde, eigenlijk gewoon nog actueel.

Ook de vragen die gesteld zijn (o.a. door ds. Van der Jagt in ons themanummer of door ds. H.J. Siegers in het *Gereformeerd Kerkblad*) met betrekking tot de voorgestelde afschaffing van de PS en het overstappen op een omvangrijker, tweejaarlijkse synode, staan na WO-2 nog goeddeels overeind. Het kan, wat de frequentie betreft waarin die GS gaat vergaderen, nu nog wel alle kanten op, zo blijkt uit de toelichting van deputaten. Maar het is, denken we, heel verstandig geweest van de GS om een eigen commissie te benoemen die de bestuurlijke gevolgen van één en ander zich eerst eens goed moet indenken en in kaart moet brengen vooraf aan de synodebehandeling in 2012.

Tot slot

Onze ruimte is meer dan opgebruikt. Terwijl we voor ons gevoel nog maar enkele emmertjes geschept hebben uit de zee van vragen die bij ons rezen, al kennismemend van de nieuwe editie van de Werkorde en de toelichting daarop. We mogen in dat verband ook wel attenderen op de punten waarop dr. Wilschut wijst in zijn artikelen over WO-2 op de site www.gereformeerdekerkblijven.nl.

De grote vraag voor de GS lijkt ons komende zomer te worden: is dit geheel – ondanks al de indrukwekkende inspanningen die er tot dusver aan gespendeerd zijn – wel rijp genoeg om nu al een kerkorde in eerste lezing te gaan worden? We menen hierboven argumenten te hebben gegeven (die fors te vermeerderen zouden zijn) om deze vraag met ‘nee’ te beantwoorden.